

De herpetofauna van Zutendaal (België)

B. Kruyntjens
Weryweg 20
Maastricht

P. Paulissen
André Severinweg 34
Maastricht

Ingezonden: oktober 1976

Dit artikel is een samenvatting van een verslag dat de auteurs hebben gemaakt van hun tellingen en waarnemingen van rond Zutendaal voorkomende amfibieën en reptielen. De aan het verslag toegevoegde lijst met tellingen en de stippenkaartjes zijn gedeponeerd bij de Herpetogeografische dienst van Lacerta.

Inhoudsopzicht: Inleiding - biotopen - de dieren - samenvatting - summary.

INLEIDING

Gedurende de jaren 1973 tot en met 1976 zijn we ieder jaar zes weken op vakantie geweest in Zutendaal (België). Ook buiten de vakantieperiode zijn we er dikwijls de bossen ingetrokken.

Zutendaal ligt 15 km ten noordwesten van Maastricht. De bodem bestaat er vooral uit zandgrond en het is een tamelijk bosrijk gebied met hier en daar een meer, dat ontstaan is door zand- en kiezelafgravingen. De bossen zijn omzoomd met stroken struikheide. Het gebied is tamelijk heuvelachtig met een hoogte variërend van 0 tot 20 meter. In de buurt van de meren, de beekjes en de vele poelen is het moerassig en modderig terwijl het hoger gelegen gebied droger is.

Fig. 1. Biotop van *Rana*-soorten. Foto: Kruyntjens, Paulissen.

BIOTOPEN

In het gebied waar we van 1973 tot 1976 waarnemingen hebben gedaan aan reptielen en amfibieën, hebben we te maken gehad met ruwweg 3 verschillende biotopen: matig vochtige tot droge heidestroken langs bosranden; poelen en meertjes met een moerassige omgeving; meren en hun zijtakken.

DE DIEREN

Bruine kikker (Rana temporaria)

Deze kikker hebben we vrijwel overal waargenomen. Hij heeft een voorkeur voor de wat vochtiger gebieden: de meeste hielden zich op in de buurt van het water. De eerste exemplaren komen er begin maart uit hun winterslaap. Over het algemeen zijn er meer halfwas dan volwassen dieren.

Groene kikker (Rana esculenta)

De groene kikker is in grote aantallen in Zutendaal vertegenwoordigd. Hij leeft er in de meren, de poelen en de beekjes. Deze kikker wordt er telkens weer bedreigd in zijn voortbestaan. In 1975 was er een poel waarin circa 20 exemplaren leefden. Het jaar erna was deze poel sterk vervuild door olie en afval, zodat er geen kikker meer te bespeuren was. Bij het Albertkanaal ligt een poel waar er circa 200 leven. Doordat het kanaal verbreed wordt zijn zij gedoemd te verdwijnen. Een aantal hebben we kunnen vangen en ondergebracht in een volgens ons geschikter biotoop. Tot nu toe hebben zij er zich goed gehandhaafd.

Heikikker (Rana arvalis)

Pas in juli 1976 ontdekten we er de heikikker. Hij leeft in een moerassig blauwgrasland langs een ven. We hebben slechts halfwas exemplaren gezien. Waarschijnlijk trekken de volwassen dieren na de paartijd naar droger terrein.

Gewone pad (Bufo bufo bufo)

De gewone pad wordt het meest waargenomen tijdens de paartijd omdat hij dan niet meer een zo verborgen bestaan leidt. In Zu-

tendaal valt die paartijd in het begin van april. Na de paartijd is dit amfibie overal verspreid, ook in droge gebieden. Geen van de waargenomen padden was groter dan 8 cm.

De paartijd van de gewone pad valt ongeveer gelijk met die van de groene kikker. Enkele malen hebben we dril gevonden dat omwonden was met paddesnoeren.

Knoflookpad (*Pelobates fuscus*)

In 1976 ontdekten we in een plas langs het Albertkanaal tussen de larven van een groene kikker enkele uitzonderlijk grote larven van zo'n 12 cm lang. Na vergelijking met de volgroeide larven van de groene kikker en gezien het geschikte biotoop (zandgrond), dachten wij hier zeker te doen te hebben met de larven van een knoflookpad. Volwassen dieren hebben we echter niet waargenomen.

Alpenwatersalamander (*Triturus alpestris*)

Deze salamander werd tot 1975 aangetroffen in allerlei poeltjes en plassen, variërend van een poeltje op de weg van 20 cm diep tot meren en vennen van 6 tot 10 meter diep. Door egalisering en de uitzonderlijke droogte zijn vele van deze poeltjes verdwenen. Opmerkelijk is dat de salamander vooral veelvuldig werd aangetroffen in poeltjes met een leemachtige ondergrond met meestal troebel water. Misschien biedt troebel water een betere bescherming tegen vijanden. Na de ontginning van dit gebied in 1975 werd de salamander alleen nog aangetroffen in diepere meren en enkele zijtakken daarvan. Veel dieren kwamen begin april naar deze zijtakken om er te paren en hun eieren af te zetten. De larven van de salamander werden er belaagd door vissen, salamanders, watertorren en vogels. Ze ontlopen hun vijanden door geleidelijk naar dieper water te trekken. Al naar gelang de temperatuur verlaten de oudere dieren eind mei, begin juni het water en zetten hun leven op een verborgen wijze voort.

Kleine watersalamander (*Triturus vulgaris*)

In hetzelfde biotoop als dat van de alpensalamander leeft ook de kleine watersalamander. Van elke soort zijn er ongeveer evenveel (althans nu in 1976). Ook deze salamander verlaat het water tegen het einde van mei.

Fig. 2. Biotoop van *Triturus*-soorten. Foto: Kruyntjens, Paulissen.

Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

In oktober 1975 werd in een zijtak van een meer een kamsalamander gezien. Het betrof hier een volwassen vrouwtje. We zijn er tot nu toe geen enkele meer tegengekomen en achten het onwaarschijnlijk dat dit dier in

Fig. 3. Biotoop van *Lacerta vivipara*. Foto: Kruyntjens, Paulissen.

het ondiepe gedeelte voorkomt. Mogelijk zit de kamsalamander dus in het diepe gedeelte en overwintert daar ook.

Levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*)
 Van alle waargenomen dieren hebben we aan dit dier de meeste aandacht besteed. De mannetjes van deze hagedis zijn veel slanker gebouwd dan de wijfjes en hebben een onderzijde die varieert van vuurrood tot groengeel. Deze kleuren waren bij een zelfde populatie, soms maar enkele tientallen meters verderop, totaal verschillend. Hieruit zou men kunnen concluderen dat deze dieren tamelijk honkvast zijn. We kregen ook de indruk dat zo'n populatie meer vrouwtjes telt dan mannetjes. Misschien vallen na de paartijd meer ♀♀ ten offer aan hun vijanden omdat ze dan dikker en dus minder snel zijn. De hagedis wordt soms in concentraties van 10 tot 15 stuks op enkele vierkante meter aangetroffen. Dit is vooral het geval na regenbuien of na langdurige bewolking gevolgd door zon. Opmerkelijk is dat hij vooral veelvuldig op zuidelijke bosranden of weideranden wordt gevonden. Deze zijde wordt het meest intensief door de zon beschenen. In het voorjaar is de warmtebehoefte beduidend groter dan in de zomer; ze worden dan vrijwel niet op koele, natte dagen gevonden.

Het zijn geen erg snelle dieren zodat het hen veel moeite kost vliegende insecten te pakken te krijgen. Het lijkt erop dat ze een grote voorliefde hebben voor mierepoppen. Zo tussen mei en juli worden veel dieren gezien met afgebroken staart. Dit zal wel het gevolg zijn van gevechten tijdens de paartijd. De eerste jonge hagedissen worden eind juli, begin augustus gezien, afhankelijk van de temperatuur. Van de worp van ongeveer 10 jongen zullen er echter maar weinig overleven.

In de periode 1970 tot en met 1976 is het aantal hagedissen sterk teruggelopen in het betreffende gebied dat ongeveer 80 ha omvat. Dit is te wijten aan de aanleg van een autoweg en aan de ontginning van dit gebied. Vooral in de jaren 1974-75 is het aantal wel met 50% teruggevallen. Door het verminderen van de leefruimte ontstaan diverse grote concentraties van hagedissen; deze worden op den duur ook bedreigd, hetzij door gebrek aan voedsel, hetzij door de mens die steeds meer ontgint.

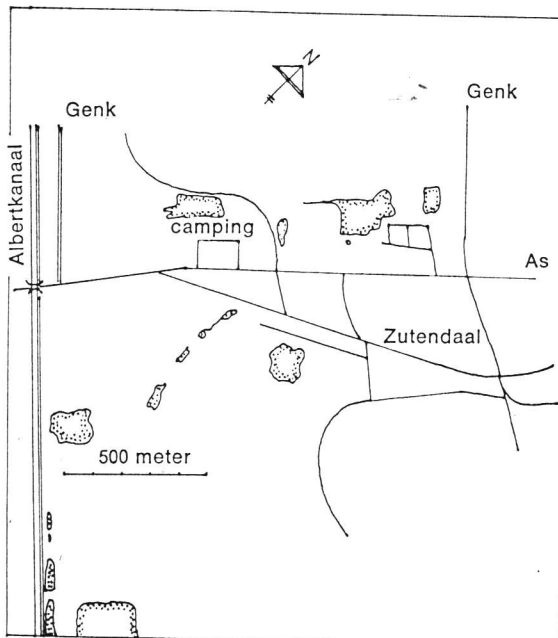

Fig. 4. Zutendaal en omgeving. Tekening: Kruyntjens, Paulissen.

SAMENVATTING

Hieronder de som van het aantal waarnemingen dat wij van 1973 tot 1976 hebben gedaan in de gemeente Zutendaal: *Rana temporaria* 12 maal, *Rana esculenta* ± 100, *Rana arvalis* 5, *Bufo bufo* 17, *Pelobates fuscus* 2 larven(?), *Triturus alpestris* 55, *Triturus vulgaris* 23, *Triturus cristatus* 1, *Lacerta vivipara* 73 maal. Op grond van de verschillende aantallen dieren die we door de jaren heen hebben geteld kunnen we concluderen dat er een duidelijke achteruitgang merkbaar is van *Lacerta vivipara*.

Naast de genoemde oorzaken is dit ook het gevolg van het weghalen van rand- en onderbegroeiing (brandpreventie). *Rana esculenta* wordt op verschillende plaatsen bedreigd door het dempen en egaliseren van slootjes en beekjes. Het eerste gevolg hiervan is dat zij zich concentreren in grote aantallen. De andere dieren lijken niet direct bedreigd in hun voortbestaan.

SUMMARY

During the years 1973 to 1976 observations were recorded on reptiles and amphibians in the neighbourhood of Zutendaal (Belgium). Some notes on populations of *Lacerta vivipara* and *Rana esculenta* are added.